

مطالعه نظری پیرامون مؤلفه‌های ساختاری و محتوایی مدارس بانشاط

- ۱ فریبا نیستانی
- ۲ بهرنگ اسماعیلی شاد
- ۳ محبوبه سلیمانپور عمران

چکیده

هدف پژوهش حاضر، مطالعه نظری جهت شناخت مؤلفه‌های ساختاری و محتوایی مؤثر بر ایجاد مدارس بانشاط می‌باشد. پژوهش حاضر از لحاظ هدف از نوع کاربردی و روش تحقیق، از نوع توصیفی می‌باشد. بررسی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد مدارس و نظام آموزشی به ابعاد نشاط و شادی توجه اندکی کرده‌اند. روش گردآوری اطلاعات، مطالعات نظری در ادبیات و پیشینه پژوهش می‌باشد که مؤلفه‌های ساختاری به دو بعد فیزیکی و سازمانی و مؤلفه‌های محتوایی به ابعاد فردی، شناختی، عاطفی، آموزشی و اجتماعی- فرهنگی تقسیم شدند که هر یک شامل ۱۲ گویه در بعد فیزیکی و ۵ گویه در بعد سازمانی و ۳ گویه در بعد فردی، ۳ گویه در بعد شناختی، ۱۱ گویه در بعد عاطفی، ۱۶ گویه در بعد آموزشی، ۹ گویه در بعد اجتماعی- فرهنگی شناسایی شد. نتایج آزمون فریدمن نشان داد که بین ترتیب مؤلفه‌های ساختاری از نظر اولویت، تفاوت معناداری وجود ندارد ولی ترتیب مؤلفه‌های محتوایی از نظر اولویت، تفاوت معناداری وجود دارد و مؤلفه اجتماعی- فرهنگی در رتبه اول و مؤلفه عاطفی در رتبه دوم و مؤلفه شناختی در رتبه سوم و مؤلفه فردی در رتبه چهارم و مؤلفه آموزشی در رتبه پنجم قرار دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کلید واژگان: مؤلفه‌های ساختاری، مؤلفه‌های محتوایی، نشاط دانش‌آموزان، مدارس بانشاط.

^۱ دانش‌آموخته گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران (neyestani.fariba@gmail.com)

^۲ استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران (نویسنده مسئول) (behrang_esmaeeli@yahoo.com)

^۳ استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران

۱. مقدمه

شادی و نشاط از مهم‌ترین و مؤثرترین مؤلفه‌های تأثیرگذار در روند زندگی انسان است و بدون آن‌ها زمینه فعالیت، خلاقیت، ابتکار، اختراع و زندگی سالم ایجاد نمی‌شود. شادی به درجه و میزانی از احساس اطلاق می‌شود که شخص درباره مطلوبیت کیفیت کل زندگی خود قضاوت می‌کند. به عبارت دیگر، شادی به این معناست که فرد به چه میزان زندگی خود را دوست دارد (جعفری و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۲). در این میان، نظام آموزشی نقش بسیار مهمی در شادی و نشاط و ارتقای آن در مراحل دوران کودکی و بالاتر از آن ایفا می‌کند و باعث بهبود شخصیت و نگرش دانش‌آموزان می‌شود. شادی و سرزندگی در دانش‌آموزان سبب می‌شود آن‌ها با رغبت بیشتری در مدرسه حضور یابند و نه تنها در راه تحصیل علم و دانش‌اندوزی تلاش کنند، بلکه ارزش‌های مورد توجه مدرسه را بهتر پاس دارند (عابدی و میرزایی، ۱۳۸۵: ۸۱). شادی و نشاط به عنوان یکی از جنبه‌های جدایی‌ناپذیر زندگی و به‌ویژه یکی از جنبه‌های ضروری تحصیل در آموزش و پرورش تلقی می‌شود. شادمانی و خلق مثبت، اثرات خوبی بر روی دانش‌آموزان و معلمان دارد از جمله باعث تعامل اجتماعی بیشتری می‌شود، کیفیت ارتباطات را بالا می‌برد، افراد نوع‌دوست می‌شوند و به دیگران کمک می‌کنند، دانش‌آموزان انگیزه تحصیلی بیشتری دارند و بهتر قادر به حل مسأله می‌شوند (پارسی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۱).

تحقیقات نشان می‌دهد شادی صرف‌نظر از چگونگی کسب آن، می‌تواند سلامتی جسمانی را بهبود بخشد. افرادی که شاد هستند احساس امنیت بیشتری می‌کنند، آسان‌تر تصمیم می‌گیرند، بیشتر روحیه مشارکتی دارند و نسبت به کسانی که با آن‌ها زندگی می‌کنند، بیشتر احساس رضایت می‌کنند (Myers, 2002: 136). نیازی آذری (۱۳۹۲) بیان می‌کند بی‌شک فضای شاداب و دوست‌داشتنی تأثیر زیادی در شکوفایی استعدادها، خلاقیت، برنامه‌ریزی آموزشی پویا و خلاق، پیشرفت تحصیلی، کارایی، سلامت و زنده‌دلی دانش‌آموزان دارد. فضای شاد و مفرح در یادگیری و شکوفایی استعدادهای دانش‌آموزان موثر است و انرژی آنان را دوچندان می‌سازد.

در گذشته به نظر می‌رسید که وظیفه آموزش و پرورش تولید فارغ‌التحصیل است که فقط بتوانند امرار معاش کنند اما چنین می‌نماید که در قرن جدید نظام‌های آموزش و پرورش این مرحله را پشت سر گذاشته و سرلوحه تعلیم و تربیت در یک جمله خلاصه شده است: شوق زندگی کردن را به دانش‌آموزان بیاموزیم. پس باید معتقد بود که در حقیقت رشد پایدار در گروه شادی پایدار است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۱۴). احساس نشاط و شادابی در زندگی علاوه بر این که انرژی حرکت به سمت هدف را به انسان می‌دهد، از بروز احساس پوچی، احساسات منفی مثل افسردگی، اضطراب، ترس، خشم، نفرت و غم را از بین می‌برد. بافت حمایت‌گر مدرسه و وجود روابط دوستانه در مدرسه می‌تواند در نوجوان احساس پیوند و تعلق خاطر به مدرسه ایجاد کند در نتیجه مانع از افسردگی، خلق منفی و حتی ترک تحصیل می‌شود (Anli & Karseli: 2010: 726). نشاط و شادابی در مدارس موجب رشد و شکوفایی در همه ابعاد یک دانش‌آموز و معلم می‌شود. در محیط شاد، ذهن انسان پویا، زبان او گویا و استعداد وی شکوفا می‌گردد. در واقع، توجه به عوامل موثر بر شادی همانا توجه به تمامی ارزش‌ها، خوبی‌ها و شایستگی‌ها است. کسانی که عوامل شادی‌آفرین را بشناسند، خواهند توانست شادتر زندگی کنند. دانش‌آموزان نیز در صورت برخورداری از شادی حقیقی در ذات و شخصیت خود، احتمال موفقیت‌شان در تمامی شئون تحصیلی و معنوی وجود خواهد

داشت (فضل‌الهی و همکاران، ۱۳۸۹). مدرسه بانشاط موجب باروری جسم و اندیشه کودکان و دانش‌آموزان می‌شود. انسان شاداب، پویا و پرتحرک به زندگی امیدوار است و برای رسیدن به اهداف خود سرسختانه تلاش می‌کند (نیاز آذری، ۱۳۹۲: ۵۳).

یافته‌های تحقیقات آرگایل و کروس لند (۱۹۸۷) نشان می‌دهد که فرد بانشاط نگرش مطلوب و رضایت از خود دارد، روابط اجتماعی متعادلی دارد، از کینه و نفرت دوری می‌جوید و فرآیند زندگی خود را مثبت ارزیابی می‌کند (به نقل از زارعی متین و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۵). افرادی که در معیارهای شادکامی نمره بالا می‌آورند، عموماً افرادی شاد، خوش‌بین و سالم و از این که وجود دارند راضی هستند، زندگی را باارزش می‌دانند و با جهان در صلح و تفاهم هستند. بر عکس کسانی که نمره‌ی آن‌ها کم می‌شود از نظر شخصیتی بدبین، غمگین و مأیوس بوده و با جهان در تضاد هستند. افراد شاد، احساس امنیت بیشتری می‌کنند، آسان‌تر تصمیم می‌گیرند، روحیه‌ی مشارکتی بیشتری دارند و نسبت به کسانی که با آن‌ها زندگی می‌کنند، بیشتر احساس رضایت می‌کنند (Myers, 2002: 140).

تحقیقات نشان می‌دهد که نرخ شادی و خنده در مدارس ایران بسیار پایین است و در برنامه‌ریزی آموزشی نیز جایگاه ویژه‌ای ندارد. میزان شیوع خنده و توسعه فضای فرحبخش در آموزشگاه‌ها مورد بی‌مهری قرار گرفته است. در جامعه و مدرسه فاقد شادی، سخن گفتن از شادی قدری مشکل خواهد بود. یکی از مشکلات هر جامعه غفلت از شادی و نشاط و در نتیجه افزایش بیماری‌های مختلف روانی از قبیل اضطراب و افسردگی است (جعفری‌مقدم، ۱۳۸۵: ۵۷).

لازمه تحقق و ایجاد مدارس بانشاط، تغییر نگرش و نگاه نو و جدید اولیا و مربیان مدرسه در خصوص زیباسازی و بهسازی فضای آموزشگاه است چرا که فضای زیبا و شاداب تأثیر زیادی در برنامه‌ریزی آموزشی و پیشرفت تحصیلی و روحیه دانش‌آموزان و معلمان دارد (نیاز آذری، ۱۳۹۲: ۵۳). اگر بخواهیم دانش‌آموزان در مدرسه جریان یادگیری را تجربه کنند، اگر بخواهیم آن‌ها مدرسه و یادگیری را شادی‌بخش بدانند، باید در رابطه با مواد آموزشی و چگونگی آموزش آن تجدیدنظر نماییم. مدارس دیگر برای ایجاد کار و آزمون گرفتن نمی‌باشند، بلکه آن‌ها برای پرورش انسان هستند (Wolk, 2008: 10).

با وجود تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده است، مشاهده می‌شود که در هیچ‌کدام از آن‌ها، عوامل مؤثر بر شاداب سازی مدارس به صورت جامع پرداخته نشده است. با توجه به اهمیت شادی و نشاط در میان دانش‌آموزان، هدف پژوهش حاضر بررسی مؤلفه‌های مدارس بانشاط می‌باشد. با توجه به اینکه برای نخستین بار پژوهشی در کشور ایران به بررسی عوامل ساختاری و محتوایی ایجاد نشاط در مدارس می‌پردازد، بنابراین می‌تواند به عنوان چهارچوبی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آموزشی باشد.

۲. بحث

بعد از محیط خانواده، مدرسه مهم‌ترین کانونی است که فرد باورها، ایده‌ها، اعتقادات، شخصیت و گرایش‌ها متنوع خود را در آن شکل می‌دهد. خانواده، مدرسه و محیط اجتماعی سه ضلع مثلثی را شکل می‌دهد که در قالب آن اخلاقیات، تعارضات فردی و اجتماعی، اندیشه‌ها و جهت‌گیری مثبت و منفی انسان زمینه رشد و بروز می‌یابند و حتی نوع نگاه او را به پدیده‌های روحی و محیطی تعیین می‌کنند. فرد در سنی پا به مدرسه می‌گذارد و عنوان دانش‌آموز می‌گیرد که از لحاظ فطری، روحی و

جسمی، توان و زمینه یادگیری، اثرپذیری و تکوین شخصیت را داراست و این وظیفه اولیای مدرسه است که با بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود و اتخاذ رویکردهای دینی و روانشناختی در امر تعلیم و تربیت، نسلی خلاق، پویا، اندیشمند، پرتلاش، مبتکر و مهذب را وارد جامعه کنند اما این مهم بدون توجه به عناصر نشاط، شادی، انگیزه و شور روانی تحقق نمی‌یابد. مدرسه در کنار تدریس متون آموزشی مکتوب، عرصه بازی، فعالیت‌های پرورشی، جنب و جوش، همکاری، نوع‌دوستی، رقابت، دوست‌یابی و احترام متقابل هم هست. یعنی هر اقدام و رویکرد اولیای مدرسه باید به کسب و نتیجه و تقویت ایده‌ها و افکار مثبت در دانش‌آموزان معطوف باشد. آشنایی با روش‌های شادی‌بخش و نشاط‌آفرین در فعالیت‌های پرورشی و اضطراب‌زدایی و آرامبخشی در محیط مدرسه، چون ناظر به اصلی‌ترین و مهم‌ترین نیازهای حوزه آموزش و پرورش است، برای تمامی دست‌اندرکاران این حوزه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است (تورانی، ۱۳۸۶: ۲۶).

با توجه به مزایای شادی، نشاط‌آفرینی و شادی باید هدف مرکزی آموزش و پرورش باشد چرا که شادی و آموزش ارتباط تنگاتنگی دارند و هدف آموزش خوب باید این باشد که به طور قابل توجهی به شادی فردی و جمعی کمک کند. در ارتباط با آموزش شادکامی، مدارس و برنامه‌های درسی عاملی پایه‌ای و مهم محسوب می‌شوند. به باور سلیگمن و همکاران (۲۰۰۹) به سه دلیل شادکامی را در مدارس باید آموزش داد: به عنوان پادزهری در مقابل افسردگی، محرکی برای افزایش رضایت از زندگی و نیرویی کمکی برای یادگیری بهتر و تفکر خلاقانه‌تر. علاوه بر این، از آنجا که کودکان زمان زیادی را در مدرسه می‌گذرانند، مدارس مکان‌هایی بسیار عالی برای آموزش‌های شادکامی‌اند.

بی‌شک فضای شاداب و دوست‌داشتنی تأثیر زیادی در شکوفایی استعدادها، خلاقیت، پیشرفت تحصیلی، کارایی، پویایی و زنده‌دلی دانش‌آموزان دارد، مدرسه بانشاط موجب باروری جسم و اندیشه کودکان و دانش‌آموزان می‌شود. انسان شاداب، پویا و پرتحرک به زندگی امیدوار است برای رسیدن به اهداف خود سرسختانه تلاش می‌کند برعکس انسان افسرده و اندوهگین و بی‌تحرک، احساس خستگی، درماندگی و ناامیدی می‌کند و در برابر مشکلات، ناتوان و عاجز است و لازمه تحقق و ایجاد مدارس بانشاط، تغییر نگرش و نگاه نو و جدید اولیا و مربیان مدرسه درخصوص زییاسازی و بهسازی فضای آموزشگاه است چرا که فضای زیبا و شاداب تأثیر زیادی در پیشرفت تحصیلی و روحیه دانش‌آموزان و معلمان دارد. تجربه نشان داده است که در هر جا اولیا با آگاهی و مشارکت فکری، فرهنگی و مادی خود در مدرسه مشارکت کرده‌اند روند پیشرفت تحصیلی و فعالیت مدارس از جایگاه بهتر و مطلوب‌تری برخوردار شده است. مدیر مدبر با ایجاد روحیه مشارکت‌پذیری در دانش‌آموزان در اداره مدرسه می‌تواند جو عاطفی و شادی ایجاد کند و با ایجاد جو احترام متقابل میان معلمان و دانش‌آموزان زمینه ارتقای کیفیت آموزشی ثمربخش و احساس رضایت‌مندی را در مدرسه به وجود می‌آورد (جاودانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۱).

۲.۱. عوامل ساختاری و محتوایی مؤثر بر شادابی مدارس

شادابی در مدارس به صورت تک علتی نیست بلکه مجموعه‌ای از عوامل آموزشی، کالبدی، اجتماعی و فرهنگی و سازمانی در آن تأثیر دارند. عوامل بر شمرده ذیل ماحصل مطالعات نظری در ادبیات و پیشینه پژوهش می‌باشد.

۲،۱،۱. عوامل ساختاری

عوامل ساختاری عبارتند از :

۲،۱،۱،۱. عوامل فیزیکی

محیط برای انسان‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. محیط فیزیکی، بر احساسات و چگونگی ارتباط بر دیگران تأثیر دارد. مدرسه زیبا و جذاب زمینه را برای یادگیری و شکوفایی استعدادها تسهیل می‌کند و مدرسه نامناسب نیز شوق و اشتیاق در دانش‌آموزان را به حداقل می‌رساند و امکان پویایی و بالندگی را کاهش می‌دهد. در آموزش نشاط‌انگیز، محیط فیزیکی کلاس از نظر پردازش روانی و زیبایی‌شناختی در اولویت قرار می‌گیرد، زیرا هیچ‌چیز مثل یک کلاس ایستا کسل‌کننده نیست (لنگستر، ۱۳۷۷: ۳۷). بیچر و همکاران (۱۹۹۳) علاوه بر اهمیت وضعیت فیزیکی کلاس بر قابلیت استفاده چندمنظوره از کلاس نیز تأکید می‌کنند. آن‌ها معتقد هستند اهمیت حیاتی وضعیت فیزیکی کلاس و مدرسه از آنجا ناشی می‌شود که دانش‌آموزان و معلم مدت زیادی از عمر خود را در مدرسه می‌گذرانند.

الف) رنگ: رنگ از عوامل فیزیکی مؤثر است. اکبرزاده و حقیقی (۱۳۸۶) به نقش رنگ‌ها در تکریم و کرنش انسان نسبت به خالق زیبایی‌ها اشاره می‌کند.

ب) چیدمان صندلی‌ها: برای ارتباط و تعامل بیشتر دانش‌آموزان با یکدیگر و همچنین ارتباط مؤثر و چهره به چهره‌ی معلم با دانش‌آموزان بهتر است چیدمان نیمکت‌ها به صورت دایره‌ای یا به شکل «تا» باشد.

پ) نور: نور طبیعی نه تنها موجب ارتقای سلامتی دانش‌آموزان می‌شود بلکه بر عملکرد آن‌ها نیز تأثیر می‌گذارد. مطالعات نیسا (۲۰۰۱) حاکی از آن است که عملکرد تحصیلی دانش‌آموزانی که بیشترین استفاده را از نور طبیعی می‌کنند نسبت به دانش‌آموزانی که مدرسه آن‌ها از نور طبیعی کمتر بهره‌مند است، بهتر است. به طور کلی در فرآیند یادگیری، ۸۳ درصد یادگیری به وسیله حس بینایی صورت می‌گیرد. بنابراین، اگر عمل دیدن با اشکال روبه‌رو شود، یادگیری کم می‌شود. هدف تأمین روشنایی مدرسه، عبارت از محیطی است که در آن «دیدن» به بهترین وجه و با حداقل زحمت و کوشش باشد تا نیروی دانش‌آموزان، صرف جذب اطلاعات و فرآیند یادگیری، شود نه اینکه این نیرو برای مبارزه با اشکالات دیدن - که در محیط کم نور وجود دارد صرف شود. البته باید یادآوری کنیم که هنگام انجام هر فعالیتی، میزان نور مورد نیاز متفاوت است.

ت) پوشش دانش‌آموزان و معلمان: پوشش به ظاهر امر ساده‌ای به نظر می‌آید اما در واقع چنین نیست. برخی از معلمان بر این عقیده‌اند که از نظر علمی و اخلاقی باید آراسته و توانمند باشند و توجه به ظواهر از جمله رعایت شأن معلمی در پوشش و آرایش یا پیرایش از اهمیت چندانی برخوردار نیست؛ اما این پندار ناصواب و خطاست. اکبرزاده و حقیقی (۱۳۸۶) در تحقیقی به این مهم اشاره می‌کنند که فراگیران حتی درباره پوشش معلم موشکافی می‌کنند و اگر معلم ظاهری نامرتب داشته باشد از او تأثیر چندانی نمی‌پذیرند. «پوشش لباس و رنگ یک‌دست باید به نحوی باشد که احساس لذت‌بخش و خوشایندی برای کارکنان و دانش‌آموزان ایجاد نماید».

ث) تأسیسات و امکانات ورزشی: از ضروری‌ترین نیازهای بشر که جزء شرط‌های اصلی بهداشت روانی به شمار می‌رود، آرامش-خاطر، احساس امنیت، شادابی و نشاط است و ورزش یکی از راه‌های دست‌یابی به این امر مهم است.

ج) کتابخانه، سالن مطالعه، کارگاه و آزمایشگاه‌های غنی: خواندن کتاب سبب دانایی، استحکام عقاید، اعتمادبه‌نفس، آرامش، لذت و شادی و سرگرمی می‌شود (اشرفی ریزی، ۱۳۸۳: ۱۷).

چ) فضای سبز: یکی از شاخصه‌های مدرسه خوب را داشتن فضای شاد و محیط زیبا است. ایجاد فضای سبز، کاشت درخت، قرار دادن گلدان و سبزه در سالن‌ها در روحیه دانش‌آموزان تأثیر مثبت دارد (اشرفی ریزی، ۱۳۸۳: ۱۷).

۲.۱.۱.۲. عوامل سازمانی

عوامل سازمانی عبارتند از:

الف) سبک مدیریت مشارکتی مدارس: مدیر در مقام رهبر آموزشی موظف است با رسیدگی به مشکلات معلمان و دانش‌آموزان و پاسخ به نیازهای آن‌ها، محیطی آرام، شاد و فرحبخش جهت رشد و شکوفایی آن‌ها به وجود آورد.

ب) نگرش مثبت و خوشبینی مسئولان مدرسه نسبت به دانش‌آموزان: پژوهشگران معتقدند که این روابط خوب و نگرش مثبت مسئولان آموزشی به فرایند آموزش، سازنده، معنی‌دار و شادی‌آفرین است، نگرش مثبت اشتیاق به ادامه ارتباط و یادگیری را تشدید، خلاقیت را در انسان زیاد و ویژگی‌های شخصیت انسان را به نحو احسن شکوفا می‌کند. به اعتقاد آدلر (۲۰۰۲) فضا و فرهنگ مثبت موجب خنثی‌سازی عوامل مخرب و خطرناک در زندگی دانش‌آموزان می‌شود. همچنین جو مثبت، مدارس را امن‌تر و ارتباط معلمان را صمیمانه‌تر می‌کند.

پ) اولویت‌دادن به شادی در تدوین برنامه‌ها: آموزش و پرورش ما به علت آشنا نبودن با اولویت‌های موردنیاز دانش‌آموزان نسبت به مقوله شادی به منزله یک شاخص عمده رشد اجتماعی بی‌تفاوت است. این نهاد بزرگ با مسئولیت اداره و سرپرستی یک سوم جمعیت ایران، مسئول عمده فضای حاکم بر مدارس است (اکبرزاده و حقیقی، ۱۳۸۶: ۲۹). از این رو لازم است در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها به مقوله شادی و نشاط توجه شود.

۲.۱.۲. عوامل محتوایی

۲.۱.۲.۱. عوامل آموزشی

الف) روش‌های تدریس فعال و مشارکتی: اگرچه روش تدریس واحدی را نمی‌توان به منزله بهترین روش معرفی نمود اما می‌توان گفت بهترین روش تدریس روشی است که برای فراگیران جذاب‌تر و نتیجه‌بخش‌تر باشد و یادگیری را آسان‌تر کند در روش تدریس نقش فراگیر باید لحاظ شود. استفاده معلم از روش‌های تدریس همیاری و مشارکت فراگیران در فرایند تدریس، آنان را به فراگرفتن مشتاق‌تر و کلاس را پرچادبه‌تر می‌کند. روش‌های تدریس فعال به گونه‌ای هستند که ذهن انسان را فعال کنند در این روش معلم شرایط یادگیری را فراهم می‌کند و مهارت‌های ذهنی و روابط میان‌گروهی و همکاری، حس اعتمادبه‌نفس فردی، روحیه کاوشگری و لذت و توضیح و تحلیل مسائل در آن رشد می‌کند و روح خلاقیت و استقلال فرد تقویت می‌شود.

ب) پرسش‌گری: معلم می‌تواند جهت افزایش اطلاعات خود از همه منابع در دسترس از جمله مبادله اطلاعات با همکاران آموزشی خود در برنامه‌ریزی آموزشی استفاده کند. ارتباط با سایر محافل از جمله محافل دانشگاهی، مراکز تحقیقاتی و یا شرکت در همایش‌های تعلیم و تربیتی می‌توانند بسیار موثر باشد.

پ) بیان روشن و دقیق اهداف رفتاری: طرح درس که از مسائل مربوط به فنون تدریس و روش‌های آن است به جذابیت موضوع کمک می‌کند. طرح هدف‌های رفتاری و کلی در آغاز و خلاصه درس در پایان روش تدریس را موثر می‌سازد. با این کار فراگیر در آغاز درس می‌داند که دنبال یافتن چه نکاتی است و اگر از نکته‌ای غافل شده باشد خلاصه آن در پایان دوباره توجه‌اش را جلب و نقص و کمبود را جبران خواهد کرد.

ت) استفاده از رایانه، اینترنت و دیگر فناوری‌های کمک آموزشی: پیچیدگی و سرعت تغییرات در جامعه کنونی جهان، دست-اندرکاران جوامع را بر آن می‌دارد تا سیاست‌ها و برنامه‌هایی را عرضه کنند که با شرایط معاصر تناسب داشته باشد (عارفی، ۱۳۸۴: ۳۰).

ث) مرتبط بودن محتوای دروس با زندگی: اگر آنچه دانش‌آموزان در کتاب‌های درسی فرامی‌گیرند، به آن‌ها مهارت لازم برای زندگی و مسائل روزمره‌شان را بدهد، علاقه و انگیزه یادگیری و نشاط در زندگی اجتماعی را تجربه خواهد کرد. در تحقیقی که دانشگاه هاروارد و مرکز بشر دوستی ایندیانا انجام دادند، دریافتند افرادی که از نظر اجتماعی مهارت بیشتری هستند و توانایی برقراری ارتباط با افراد و مسائل روزمره را دارند، شادترند (Huppke, 2001).

ج) گنجاندن موسیقی در برنامه درسی هنر: در بیشتر کشورهای جهان آموزشی موسیقی جزء دروس مدرسه است. در ژاپن یک سوم از ساعات درسی دانش‌آموزان را ورزش، هنر، کاردستی و موسیقی تشکیل می‌دهد. در مالزی آموزش هنر و موسیقی و مهارت‌های زندگی جزء درس مدرسه هستند و یک هشتم ساعات مدرسه به این برنامه‌ها اختصاص دارد. موسیقی روح انسان را تلطیف می‌کند و او را از خشونت و سختی‌ها می‌رهاند، افلاطون و فیثاغورث معتقدند که موسیقی و نغمات، یادگارهای خوش و موزونی که انسان در عالم قبل از تولد می‌شنیده و به آن مأنوس بوده را در روح او برمی‌انگیزند و انسان را به وجد می‌آوردند کلاس‌های هنر، ادبیات و زبان خارجه را می‌توان با موسیقی تلفیق کرد (اکبرزاده و حقیقی، ۱۳۸۶: ۴۹).

چ) گروه‌بندی دانش‌آموزان و تکالیف گروهی: مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های مربوط به سازماندهی کلاس منجر به ایجاد احساس مالکیت نسبت به کلاس در دانش‌آموزان می‌شود و در نتیجه به کلاس خود مباحث و نسبت به آن احساس مسئولیت بیشتری می‌کنند. قرار گرفتن دانش‌آموزان در گروه‌های همسالان و داشتن یک عنوان و مسئولیت برای آنان لذت‌بخش است. ح) افزایش مطالعه: منابعی مانند کتاب‌های مرتبط، مجلات، مقالات جدید، مراجعه به سایت‌های اطلاعاتی و نمایه‌های اسنادی. خ) افزایش اطلاعات تجربی و مشاوره‌ای: شرکت در همایش‌های علمی، کارگاه‌های آموزشی و دوره‌های ضمن خدمت، فرصت‌هایی مناسبی برای این مورد هستند. چنین فرصت‌هایی هم مهارت معلمین را در برنامه‌ریزی آموزشی افزایش می‌دهد و هم تعاملات مشاوره‌ای و مهارت استفاده از تجربیات دیگران را افزایش می‌دهد. بهره‌گیری از یک قالب استاندارد در روش موردنظر، مقایسه بین روش‌ها و نیز شیوه مشارکت آن‌ها را آسان‌تر می‌کند.

د) ارزشیابی توصیفی: ارزشیابی توصیفی تأثیر بیشتری نسبت به ارزشیابی نمره‌ای بر میزان کارگروهی و همکاری و کاهش رقابت و همچنین افزایش مشارکت آنها در بحث و گفتگوهای دانش‌آموزان دارد. با توجه به نتایج این تحقیق اجرای ارزشیابی کیفی توصیفی با رفع برخی کاستی‌ها توصیه می‌شود (نامور و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۲).

ذ) معلم شاد در کلاس شاد: اما نباید فراموش کرد معلم، شادابی و سرزندگی را با آگاهی و اطلاعات نو و روش‌هایی بدیع و مبتکرانه می‌آفریند و کلاس را شاد می‌کند. چهره شاداب و متبسم معلم در ایجاد کلاس شاد و روابط صمیمانه بسیار مؤثر است، استفاده از انواع تکنولوژی آموزشی در کلاس و نمایش فیلم‌های آموزشی در خلال برنامه درسی به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد که با اعتماد به نفس و بدون هیچ‌گونه ترس و واهمه‌ای صحبت و اظهار نظر کنند. همچنین فعالیت‌های فرهنگی و پرورش در مدارس چون برگزاری جشن‌ها و مراسم مذهبی، برگزاری بازدید و اردوهای علمی دانش‌آموزان به‌طور مستمر، برگزاری کلاس‌های فوق برنامه از نقاشی، خطاطی، رایانه، کاردستی، سفال‌گری و... از جمله کارهایی است که باید در راستای شادسازی محیط مدارس انجام گیرد (جاودانی، ۱۳۹۳: ۴۲).

۲.۱.۲.۲ عوامل اجتماعی-فرهنگی

الف) فعالیت دانش‌آموزان در گروه‌های غیردرسی: شکل، ساختار، میزان مشارکت افراد در کارهای گروهی عوامل بسیار مهمی در افزایش نشاط است که با توجه به دو بعد اصلی شادی یعنی افزایش رضایتمندی و عواطف مثبت و کاهش عواطف منفی همراه است.

ب) مسابقات فرهنگی-اجتماعی: وقتی دانش‌آموزان به این دسته از فعالیت‌ها روی می‌آورند، در حال انجام کاری هستند که می‌توانند آن را به خوبی انجام دهند یا تصور می‌کنند که توانایی انجام آن را دارند، بنابراین سعی می‌کنند هرچه بیشتر به این فعالیت‌ها بپردازند و این امر سبب نشاط آنان می‌شود.

پ) اردوها و بازدیدها: شرکت در اردوها از عواملی هستند که فرد می‌تواند در آن از جنبه‌های مختلف پرورش یابد. حس همکاری، صمیمیت، یگانگی با دیگران، هماهنگی با گروه، احترام به حقوق اجتماعی، احساس لذت و سلامت روان از فواید حضور دانش‌آموزان در اردوها و بازدیدهای مدرسه است. ورزش و شادی مناسب در اردوها امکان فعالیت جسمی و بدنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند.

راهکارهای مناسب جهت شاداب‌سازی مدارس را با توجه به مسئولیت و حوزه کاری مسئولین به‌صورت پیشنهادی زیر به‌طور جداگانه ارائه نمود:

الف) توصیه‌ها و راهکارهای موثر بر افزایش نشاط و شادی از دید معلمان و مدیران

- ۱) ایجاد فضای سبز در حیاط مدرسه.
- ۲) پاکیزه نگه‌داشتن شیشه‌ها و کف کلاس‌ها و راهروهای مدرسه.
- ۳) استفاده از موسیقی در ساعات مناسب و زنگ‌های تفریح.
- ۴) بازدید دانش‌آموزان از مناطق دارای طبیعت زیبا.
- ۵) افزایش امکانات ورزشی و برگزاری مسابقات مختلف.
- ۶) توجه به رعایت بهداشت فردی دانش‌آموزان.
- ۷) تشویق دانش‌آموزان به استفاده از رنگ‌های شاد در پوشش مدرسه.
- ۸) تشویق دانش‌آموزان به رفتار کمک‌رسانی و نوع‌دوستی.

۹) افزایش به‌کارگیری فناوری‌های آموزشی از قبیل رایانه، اینترنت، ویدیو پروجکشن و... در مدرسه.

۱۰) استفاده از روش‌های فعال تدریس با محوریت کلاسی بانشاط، توسط معلمان مدرسه.

۱۱) استفاده از مدیران و معلمان توانمند و اجتماعی در مدرسه.

۱۲) آموزش روابط اجتماعی میان دانش‌آموزان.

۱۳) برخورد مثبت و احترام‌آمیز عوامل مدرسه با دانش‌آموزان.

ب) توصیه‌ها و راهکارهای موثر بر افزایش نشاط و شادی از دید کارشناسان تربیتی

۱) زیباسازی فضای مدارس.

۲) استفاده از رنگ‌های شاد در رنگ‌آمیزی محیط مدارس.

۳) ایجاد رشته‌های متنوع و برگزاری مسابقات متعدد ورزشی میان مدارس.

۴) شرکت دادن دانش‌آموزان در برنامه‌ریزی و اداره امور مدرسه.

۵) برگزاری منظم ورزش صبحگاهی با حضور عوامل مدرسه و اجرای برنامه‌های شاد.

۶) ایجاد فضای امن روانی در مدرسه جهت اظهارنظر آزادانه از سوی دانش‌آموزان.

۷) افزایش امکانات و فضای مناسب ورزشی در مدارس.

۸) برخورد دوستانه و صمیمی و توأم با احترام عوامل مدرسه با دانش‌آموزان.

۹) افزایش روابط صمیمانه و دوستانه میان دانش‌آموزان.

۱۰) برگزاری اردوهای مختلف آموزشی، تفریحی، زیارتی و... در مدارس.

ج) توصیه‌ها و راهکارهای موثر بر افزایش نشاط و شادی از دید روانشناسان

۱- تلاش در وقت‌گذاری و رسیدگی به خود: کمک به رفع نیازهای دیگران بدون شناسایی و ارضای نیازهای فرد ناممکن است.

باید فرد توجه کند که چه کارهایی او را خوشحال می‌کند، سپس وقت کافی برای انجام دادن آن‌ها در نظر بگیرد.

۲- سرمایه‌گذاری در روابط نزدیک و صمیمانه: باید هر فرد وقت و محبت خود را به اشخاصی که دوست دارد هدیه دهد.

۳- تلاش در به انجام رساندن کارها مورد علاقه: هر فرد باید، دنبال مبارزه‌طلبی‌هایی بگردد که به ارضای نیاز خود برای انجام

دادن کارهای دارای معنی و هدف از نظر خود کمک می‌کند. هم چنین باید از فرصت‌های نامنتظر برای آزمون چیزها و کارهای

متفاوت استفاده کند.

۴- دادن نیرو و انرژی به خود: رسیدگی به وضع سلامت جسمانی برای مراقبت از سلامت روان اهمیت دارد.

۵- پرهیز از افراط و تفریط: روحیه همه گاهی قوی و گاهی ضعیف می‌شود ولی باید سعی کرد که به نوعی تعادل یا حد

وسط رسید.

۶- خوش‌بین بودن: اگر فرد همواره در پی آن باشد که ببیند در زندگی چه کمبودهایی دارد، آن عیب‌ها را خواهد یافت و

احساسش نسبت به خود از آنچه هست بدتر خواهد شد. باید فرد به دنبال جنبه‌های و جلوه‌های مثبت زندگی خود بگردد.

۷- نوع دوستی: نیکی کردن به دیگران ممکن است باعث شود فرد احساس خوبی و شادی کند. نوع دوستی، کمک یا بخشش به دیگران بدون توجه به نفع شخصی، احساس احترام به خود را افزایش می‌دهد. نوع دوستی، هم چنین ممکن است به کاهش فشارهای روحی و جسمی بینجامد و از سلامت و تندرستی فرد محافظت کند. بیشتر ما افرادی نوع دوست هستیم. ما تا آنجا که توان داشته باشیم به امور خیریه کمک می‌کنیم، برای کمک به سالمندان یا از کار افتادگان داوطلب می‌شویم، به افراد بی‌سواد خواندن و نوشتن یاد می‌دهیم و یا آماده‌ایم به عنوان برادر یا خواهر بزرگ‌تر کودکان و نوجوانان نیازمند عمل کنیم. دلیل عمده انجام دادن این کارها آن است که ما صمیمانه می‌خواهیم به دیگران یاری دهیم (غفاری، ۱۳۸۵).

۸- شوخ‌طبعی: شوخ‌طبعی و مزاح که به ما اجازه می‌دهد ترس‌ها و دیگر احساسات منفی خود را بدون ایجاد ناراحتی برای خودمان یا دیگران بیان کنیم. یکی از سالم‌ترین راه‌های مقابله با فراز و نشیب‌های زندگی است. بنابراین دکتر ویلیام فرای استاد دانشگاه استانفورد که تأثیر خنده و شوخی را بر سلامت جسمی و روحی به مدت ۳ سال مورد بررسی قرار داد، خنده در هر روز به اندازه ۱۰ دقیقه ورزش قایق‌سواری و پارو زدن برای کار کردن قلب و عروق بدن مفید است. همچنین باعث تغییر شکل امواج مغزی و ضرب‌آهنگ تنفس می‌شود، از احساس درد می‌کاهد ترشح هورمون‌های مربوط به استرس را کاهش می‌دهد و با افزایش فعالیت سلول‌های کشنده طبیعی باعث تقویت ایمنی بدن در مقابل بیماری‌ها می‌گردد. شوخی و خنده روش‌هایی برای بیان عواطف صادقانه، غلبه بر ترس و تردید و برقراری ارتباط با دیگران است. حتی در زمان ابتلا به بیماری‌های درمان‌ناپذیر و مرگ‌بار، شوخی می‌تواند به افراد کمک کند که روزهای آخر زندگی خود را با شادی و نشاط سپری کند. فایده دیگر شوخی کمک به فرونشاندن خشم و عصبانیت است، تقریباً امکان ندارد که انسان هم بخندد و هم عصبانی بماند (مرآتی، ۱۳۸۲: ۱۷).

جدول ۱- مؤلفه‌های مدارس بانشاط

نام پژوهشگر (سال)		مؤلفه‌ها	ابعاد	عوامل شادی مدارس
داخلی	خارجی			
عابدی و همکاران (۱۳۸۳)، صابر (۱۳۸۷)، جعفری و همکاران (۱۳۸۷)، دریکوندی (۱۳۸۱)، ارزانی و همکاران (۱۳۹۴)	کاسلاسکی (۲۰۰۲)	محیط و فضای فیزیکی مناسب در مدارس	فیزیکی	ساختاری
عابدی و همکاران (۱۳۸۳)	-	امکانات و تجهیزات		
-	رایدن (۲۰۰۸)	محیط فیزیکی خوشایند و مطلوب (شاد)		
افرو (۱۳۸۷)	-	تأسیسات و امکانات ورزشی		
اشرفی ریزی (۱۳۸۳)	-	فضای سبز		
شفیع‌زاده و اکبری (۱۳۹۴)	ولک (۲۰۰۸)	جذاب کردن فضای مدرسه		
حلیمی (۱۳۸۸)	-	چیدمان صندلی‌ها		
حلیمی (۱۳۸۸)	-	رنگ دیوارهای کلاس‌ها و راهروهای مدرسه		

غفاری (۱۳۸۵)	-	پاکیزه نگه‌داشتن شیشه‌ها و کف کلاس‌ها و راهروهای مدرسه			
اکبرزاده و حقیقی (۱۳۸۶)	-	پوشش لباس و رنگ یکدست دانش‌آموزان			
اکبرزاده و حقیقی (۱۳۸۶)	-	پوشش لباس و رنگ یکدست معلمان			
-	نیسا (۲۰۰۱)	نور مناسب کلاس‌های درس			
عابدی و همکاران (۱۳۸۳)	-	رهبری مشارکتی مدارس	سازمانی		
عباسی (۱۳۸۳)	-	جو سازمانی			
عابدی و همکاران (۱۳۸۳)	-	سبک‌های رهبری			
مرادی و همکاران (۱۳۸۴)	-	نگرش مثبت و خوش‌بینی مسئولان مدرسه نسبت به دانش‌آموزان			
اکبرزاده و حقیقی (۱۳۸۶)	-	اولویت‌دادن به شادی در تدوین برنامه‌ها			
-	ولک (۲۰۰۸)	قرار دادن زمان برای بازی و باهم تفریح کردن			
-	مانون و همکاران (۲۰۰۵)	تفاوت‌های جنسیتی		فردی	
گروسی فرشی و همکاران (۱۳۸۵)، جعفری و همکاران (۱۳۸۷)	-	ویژگی‌های شخصیتی			
غفاری (۱۳۸۵)	-	توجه به رعایت بهداشت فردی دانش‌آموزان			
-	واترمن و همکاران (۲۰۰۸)	انگیزش درونی	شناختی		
-	دنو و همکاران (۱۹۹۸)	برون‌گرایی			
-	دنو و همکاران (۱۹۹۸)	روان‌نژدی (سلامت روانی)			
قمی فر (۱۳۸۵)	-	آگاهی نداشتن از توانمندی‌های خود			
نجاتی و پارسایی (۱۳۸۹)، شفیعی‌زاده و اکبری (۱۳۹۴)	-	آگاهی از عواطف و ابعاد آن	عاطفی		
قمی فر (۱۳۸۵)	-	گرفتاری و مشکلات زندگی			
قمی فر (۱۳۸۵)	-	فقر و اعتیاد در خانواده			
قمی فر (۱۳۸۵)	-	توجه کردن به روحیه فرزندان			

محتوایی

سلیمانی و همکاران (۱۳۸۵)		میزان سلامتی جسمی دانش‌آموز	
سلیمانی و همکاران (۱۳۸۵)		میزان سلامتی روحی دانش‌آموز	
-	هانتر و همکاران (۲۰۰۳)	داشتن احساس خوب نسبت به خود، برانگیخته شدن درون زاد، احساس فخر کردن	
-	کاسلاسکی (۲۰۰۲)	داشتن احساس خود کنترلی در مدرسه و اجتماع	
-	کاسلاسکی (۲۰۰۲)	میزان احساس موفقیت و سربلندی دانش‌آموز	
-	کاسلاسکی (۲۰۰۲)	میزان احساس اعتماد به نفس	
-	کاسلاسکی (۲۰۰۲)	میزان احساس خوشبختی و رضایت از زندگی	
هاتوس (۱۳۸۶)، شفیع‌زاده و اکبری (۱۳۹۴)	-	بیان روشن و دقیق اهداف رفتاری	آموزشی
جعفری و همکاران (۱۳۸۷)، ارزانی و همکاران (۱۳۹۴)	-	روش‌های تدریس	
جعفری و همکاران (۱۳۸۷)	-	تکنولوژی آموزشی	
صابر (۱۳۸۷)	-	داشتن دبیران مناسب	
هاتوس (۱۳۸۶)	-	افزایش اطلاعات تجربی و مشاوره‌ای	
هاتوس (۱۳۸۶)	-	افزایش مطالعه	
نورزاده (۱۳۸۸)	-	گروه‌بندی دانش‌آموزان و تکالیف گروهی	
سلیمان‌نژاد (۱۳۸۸)	-	گنجاندن موسیقی در برنامه درسی هنر	
قمی فر (۱۳۸۵)	-	تدریس کتاب‌های پر حجم	
	هویکه (۲۰۰۱)	مرتبط بودن محتوای دروس با زندگی	
-	اوکان و همکاران (۲۰۰۹)	نمرات تحصیلی دانش‌آموزان	
عارفی (۱۳۸۴)	-	استفاده از رایانه، اینترنت و دیگر فناوری‌های کمک آموزشی	

معلم شاد	-	جاودانی (۱۳۹۳)
ارزشیابی توصیفی	-	خوش خلق (۱۳۸۵)
شیوه‌های ارزشیابی	ولک (۲۰۰۸)	-
ایجاد کلاس‌های ورزشی	ولک (۲۰۰۸)	-
ایجاد کلاس‌های هنری	ولک (۲۰۰۸)	-
اجرای جشن‌ها	-	صابر (۱۳۸۷)
استفاده از موسیقی در ساعات مناسب و زنگ‌های تفریح	-	غفاری (۱۳۸۵)
روابط اجتماعی توأم با اعتماد	-	چلبی و موسوی (۱۳۸۷)
مشارکت دانش‌آموزان در امور مدرسه و کلاس درس	-	جعفری و همکاران (۱۳۸۷)، صابر (۱۳۸۷)، عباسی (۱۳۸۳)
اردوها و بازدیدها	-	باقرزاده (۱۳۸۸)
مسابقات فرهنگی-اجتماعی	-	ایزدی و همکاران (۱۳۹۱)، شفیع‌زاده و اکبری (۱۳۹۴)
کیفیت روابط دانش‌آموزان با مدیر، معلم و مشاور مدرسه	-	عابدی و همکاران (۱۳۸۳)
آموزش مهارت‌های اجتماعی	-	عابدی و میرزایی (۱۳۸۸)
تشویق دانش‌آموزان به رفتار کمک‌رسانی و نوع‌دوستی	-	غفاری (۱۳۸۵)
اجتماعی بودن و داشتن روابط اجتماعی خوب و به هم پیوسته	هانتر و همکاران (۲۰۰۳)، لویرز (۲۰۰۶)	-

برای تعیین اولویت مؤلفه‌های ساختاری و محتوایی مؤثر در ایجاد مدارس بانشاط از آزمون فریدمن استفاده شد.

جدول ۲- تعیین ترتیب مؤلفه‌های ساختاری

ردیف	متغیر	رتبه‌بندی	درجه اهمیت
۱	فیزیکی	۱/۴۲	۲
۲	سازمانی	۱/۵۸	۱
خی دو		درجه آزادی	سطح معناداری
۲/۶۴۷		۱	۰/۱۰۴

داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که از نظر نمونه مورد مطالعه در خصوص ترتیب مؤلفه‌های ساختاری از نظر اولویت با مقدار خی دو ۲/۶۴۷ در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ تفاوت معناداری وجود ندارد و در رتبه‌های متفاوت قرار ندارند.

جدول ۳- تعیین ترتیب مؤلفه‌های محتوایی

ردیف	متغیر	رتبه‌بندی	درجه اهمیت
۱	فردی	۲/۸۲	۴
۲	شناختی	۳/۱۲	۳
۳	عاطفی	۳/۲۰	۲
۴	آموزشی	۲/۵۸	۵
	اجتماعی-فرهنگی	۳/۲۸	۱
خی دو		درجه آزادی	سطح معناداری
۱۴/۲۶۲		۴	۰/۰۰۷

داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که از نظر نمونه مورد مطالعه در خصوص ترتیب مؤلفه‌های محتوایی از نظر اولویت با مقدار خی دو ۱۴/۲۶۲ در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ تفاوت معناداری وجود دارد و در رتبه‌های متفاوت قرار دادند. در اولویت اولیه این رتبه‌بندی مؤلفه اجتماعی-فرهنگی با میانگین ۳/۲۸ قرار دارد، مؤلفه عاطفی با میانگین ۳/۲۰ رتبه دوم، مؤلفه شناختی با میانگین ۳/۱۲ رتبه سوم، مؤلفه فردی با میانگین ۲/۸۲ رتبه چهارم، مؤلفه آموزشی با میانگین ۲/۵۸ در آخرین رتبه (پنجم) قرار دارد.

۳. نتیجه گیری

سند چشم‌انداز، رسیدن کشور به قله‌های علم و فناوری را مرهون اتکا بر منابع انسانی و سرمایه‌های اجتماعی می‌داند. بنابراین انبساط‌خاطر این منبع در انجام درست کارها مهم تلقی می‌شود. شادی و شاد زیستن می‌تواند این امر مهم را برای دانش‌آموزان که در بهترین شرایط زندگی به سر می‌برند، فراهم کند. صرف‌نظر از این که هر فرد در چه مرحله‌ای از زندگی قرار داشته باشد، تداوم حالت شادکامی و نشاط، احتمالاً اهمیت عمده‌ای برای او در پی خواهد داشت. ایجاد نشاط و شادی به شکل صحیح و اصولی نیاز به آموزش‌های اثربخش و منسجم است که تنها با مطالعات و ارائه راهکارهای علمی و عملی در این راستا به تحقق می‌یابد. بنابراین اگر این آموزش‌های اثربخش را در محیطی آموزشی مانند مدرسه پیاده شود نتایج مؤثر و امیدبخشی را برای دانش‌آموزان خواهند داشت و این را به خاطر بسپارد دانش‌آموزان آینده‌سازان و طلایه‌داران آینده کشور و سازمان‌ها خواهند شد و این نشاط و شادی و انگیزه را به نسل‌های بعد خود انتقال خواهند داد.

موضوع شاداب‌سازی مدارس را از ابعاد مختلف می‌توان بررسی نمود چرا که در ابتدا شاد ساختن محیط مدرسه در کلام به ایجاد فضای مناسب و فضا‌سازی ظاهری منتج می‌شود لیکن با نگاهی دقیق‌تر باید عنوان کرد که شاداب‌نمودن فقط جنبه ظاهری یا ساختاری ندارد، چون داشتن بهداشت روانی سالم، نیازمند رعایت اصولی است که هم جنبه مادی و هم جنبه معنوی دارد و در واقع شاداب‌سازی را باید در ابعاد ساختاری و ابعاد محتوایی جستجو کرد. به عبارتی شادابی در مدارس به صورت تک‌علتی نیست بلکه مجموعه‌ای از عوامل فیزیکی، سازمانی، آموزشی، عاطفی، شناختی، فردی، فرهنگی و اجتماعی در آن تأثیر دارند. بی‌شک فضای شاداب و دوست‌داشتنی تأثیر زیادی در شکوفایی استعدادها، خلاقیت، پیشرفت تحصیلی، کارایی، سلامت دانش‌آموزان دارد، مدرسه بانشاط موجب باروری جسم و اندیشه کودکان دانش‌آموزان می‌شود. منبع گوناگون روانشناسی نشان

داده‌اند که فقدان شادی و نشاط یا به عبارت دیگر تمایل به سوی افسردگی می‌تواند موجب کاهش شدید بازده فعالیت‌های تحصیلی و آموزشی گردد. یکی از اهداف مهم در هر سامانه آموزشی باید بر حذف حالات افسردگی و ناخشنودی باشد تا از این رهگذر بر کیفیت کارکردی دانش‌آموزان افزوده گردد. لازمه تحقق و ایجاد مدارس بانشاط، تغییر نگرش و نگاه نو و جدید اولیا و مربیان مدرسه در خصوص شاداب‌سازی مدرسه از ابعاد مختلف است.

بررسی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد مدارس به ابعاد نشاط و شادی توجه اندکی کرده‌اند. این در حالی است که بخش قابل توجهی از زمان دانش‌آموزان در مدرسه سپری می‌شود و لازم است برای توأم کردن این زمان با شادی بیشتر، این عوامل مورد توجه بیشتری قرار گیرند. از آنجا که مدرسه بعد از خانواده، اولین محیطی است که فرد در آن جامعه‌پذیر شده و در معرض آموزش‌های رسمی قرار می‌گیرد، برای کارآمد شدن این آموزش‌ها ضروری است که در محیطی شاد ارائه شود. به علاوه، از آنجایی که در طول تاریخ بشر، شادی یکی از غایت‌های همیشگی انسان‌ها بوده و به طرق گوناگونی در جستجو و تمنای آن بوده‌اند محیط مدرسه به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای شکل‌دهنده رفتار افراد می‌تواند سهم قابل توجهی در ایجاد شادی در افراد درون مدرسه و تسری آن به جامعه داشته باشد. بنابراین مسئولین و مدیران مدارس باید سازوکارهایی را به منظور بهبود و ارتقای جو شادی و نشاط در مدارس ایجاد کنند تا زمینه ارتقای موفقیت تحصیلی فراهم شود. در کل، در مدارس باید جوی آکنده از شادی و نشاط در بین دانش‌آموزان ترویج یابد تا موفقیت در کارها، به‌خصوص در کار و وظیفه اصلی آنان، یعنی تحصیل علم و تهذیب نفس، با انگیزه بالاتری محقق شود. در این صورت ابعاد شادی که رمزهای موفقیت به حساب می‌آیند. یعنی سطح رضایت از زندگی، اعتمادبه‌نفس، خلق مثبت، سلامت روان و به‌خصوص کارآمدی را می‌توان بالا برد و از افت تحصیلی دانش‌آموزان جلوگیری کرد.

بر اساس یافته‌های بدست آمده پیشنهاد می‌گردد:

-مسئولین مدارس و آموزش و پرورش منطقه به معماری و زیباسازی مدارس در ساخت و نوسازی مدارس توجه بیشتری نمایند.

-مسئولین و مدیران مدارس و آموزش و پرورش تلاش نمایند فضای مدارس را با توجه به تعداد و شرایط دانش‌آموزان استانداردسازی کنند.

-مسئولین آموزش و پرورش منطقه تلاش نمایند در حیاط مدرسه فضای سبز ایجاد کنند و همچنین در راهرو مدرسه گل‌های آپارتمانی قرار دهند.

-مسئولین مدارس رهبری مشارکتی را در مدارس خود پیاده و ارتقا دهند.

-مسئولین مدارس تلاش نمایند نشاط و شادی دانش‌آموزان را در اولویت امور خود قرار دهند.

-بر اساس یافته‌ها و با توجه به این‌که در مجموع ۴۲ گویه اصلی مؤلفه ساختاری موثر در ایجاد مدارس بانشاط را می‌توان ذیل هشت بعد و به شرح شناختی-عاطفی، کیفیت آموزشی، اجتماعی-فرهنگی، شناخت فردی، تکنولوژی آموزشی، آموزش مبتنی بر روح، اجتماعی، ارزشیابی کیفی دسته‌بندی نمود، پیشنهاد می‌گردد:

=مسئولین مدارس نقش تفاوت‌های جنسیتی و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان بر نشاط و شادی را مدنظر قرار دهند.

- مسئولین مدارس سلامت جسمانی و روانی دانش‌آموزان را مورد توجه قرار دهند.
- معلمان سعی نمایند از روش‌های فعال تدریس استفاده کنند و دانش‌آموزان را در فرایند یاددهی-یادگیری مشارکت دهند.
- معلمان مدارس سعی نمایند از روش‌های ارزشیابی مناسب استفاده نمایند.
- مربیان پرورشی تلاش کنند با برگزاری مراسم‌های فرهنگی، مذهبی، اجتماعی و ... محیط مدرسه را شاد کنند.
- مشاوران مدارس تلاش کنند کارگاه‌های خلق و توسعه شادمانی در موقعیت‌های مختلف را برای دانش‌آموزان برگزار نمایند و دانش‌آموزان را با فنون خلق شادی آشنا سازند.

منابع

- اشرفی‌ریزی، حسن (۱۳۸۳). *درآمدی بر مطالعه و نقش خدمات ویژه کتابخانه‌های عمومی*. تهران: چاپار.
- اکبرزاده، حسین و حقیقی، فریبا (۱۳۸۶). *مدیریت شادی در مدرسه*. تهران: انتشارات مرسل.
- ایزدی، صمد، هاشمی، سهیلا و برزمینی، لیلا (۱۳۹۱). *بررسی عوامل موثر در شاداب سازی مدارس از دیدگاه دانش آموزی و اولیای مدرسه: با تأکید بر توسعه فرهنگی*. فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی. ۹۱-۱۱۸.
- آرگایل، مایکل (۱۳۸۲). *روانشناسی شادی*. ترجمه فاطمه بهرامی و همکاران. اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان.
- آل یاسین، مهدی (۱۳۸۰). *شادی و نشاط در محیط مدرسه*. تربیت. شماره ۱. ۱-۱۵.
- تورانی، حیدر (۱۳۸۶). *کاربست مدیریت فرایندمدار در مدرسه*. تهران: تزکیه. چاپ اول.
- جاودانی، محمد؛ مرزوقی، رحمت‌اله؛ فولادچنگ، محبوبه؛ محمدی، مهدی و ترک‌زاده، جعفر (۱۳۹۴). *تدوین الگوی کیفی مدیریت فرایندهای یاددهی-یادگیری در دوره ابتدایی*. پژوهش‌های آموزش و یادگیری. سال ۲۲. شماره ۷. ۱۴۸-۱۳۳.
- جعفری، سیدابراهیم؛ سیادت، سیدعلی و بهادران، نرگس (۱۳۸۷). *بررسی عوامل موثر بر شادی مدارس*. اندیشه‌های نوین تربیتی. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء. دوره ۴. شماره ۱ و ۲.
- دریکوندی، هدایت‌اله (۱۳۸۱). *بررسی عوامل نشاط‌انگیز در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی پسرانه شهر اصفهان از نظر مدیران و مربیان پرورشی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
- زارعی متین، حسن؛ احمدی، زهرا و حق‌گویان، زلفا (۱۳۸۸). *نقش دانشگاه در ایجاد عوامل موثر بر شادی*. مجله فرهنگ در دانشگاه اسلامی. سال سیزدهم. شماره ۲. ۵۴-۳۹.
- صباغیان، زهرا (۱۳۸۴). *مدرسه و تقویت نشاط و امید به زندگی*. ماهنامه پیوند. شماره ۳۰۹ و ۳۱۰ و ۳۱۱. ۳۳-۲۸.
- عابدی، محمدرضا؛ احمدی، احمد و نصوحی، محمد (۱۳۸۳). *بررسی رابطه بین میزان شادمانی و عوامل آموزشگاهی دانش‌آموزان دبیرستان شهرستان مبارکه*. دانش و پژوهش در روانشناسی، فصلنامه دانشگاه آزاد اسلامی. واحد خوراسگان اصفهان، شماره ۱۹.
- عباسی، ناهید (۱۳۸۳). *بررسی عوامل موثر بر نشاط و شادی دانش‌آموزان از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۸۳*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
- غفاری چمستان، صفیه (۱۳۸۵). *راهکارهای مناسب جهت ایجاد آرامش در زندگی*. ماهنامه تربیت، سال ۲۲، ش ۶.
- لنگستر، ج (۱۳۷۷). *هنر در مدرسه*. ترجمه محمد سیدعباس‌زاده. تهران: انتشارات مدرسه.
- مرآتی، کیانوش (۱۳۸۲). *به شادی همی دار تن را جوان*. ماهنامه پیوند، شماره ۲۸۹.
- نامور، یوسف؛ راستگو، اعظم؛ ابوالقاسمی، عباس؛ سیف درخشنده، سعید (۱۳۸۹). *بررسی و مقایسه اثر بخشی اجرای ارزشیابی کیفی توصیفی و ارزشیابی سنتی بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ابتدایی*. نشریه آموزش و ارزشیابی؛ دوره ۳، شماره ۱۰، تابستان ۱۳۸۹، صفحه ۶۹-۸۲.
- نیاز آذری، کیومرث (۱۳۹۲). *بررسی تأثیر شادابی و نشاط در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه شهرستان ساری*. دو فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی. سال دوم. شماره سوم. ۵۷-۳۵.

- Anli, I., & Karsli, T.A. (2010). Perceived parenting style, *depression and anxiety in a Turkish late adolescent population*. Innovation and creativity in Education. Vol 2. Issue 2. PP 724 – 727.
- Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness*. London: Routledge.
- Beecher, Arthur. Dakett B. Farmer S & Richard, E. (1993). *Programming and planning in early childhood setting*. Harcourt Brace Sydney.
- Huppke, R. W. (2001). *Study Finds Community Work Linked to Happiness*. <http://archive.nando.com/time.../O,2107,500045722-500698037-503784788-O,00.html?printe>.
- Kioslosky, Joseph. (2002). *Happiness, How are environment affects our well-being and performance*. From: <http://www.clearinghouse.mwsc.edu/manuscripts/292-asp>.
- Lubbers, M. (2006). *The impact of peer relations on academic progress in junior high*. <http://www.nesea.org/publications/Nesun/green-schools-web.html>
- Myers, David. (2002). *Happy & Healthy*. <http://abclocal.g.com/68-wls/news/012802-hs-happyhealthy.html>.
- NESEA. (2001). *The Move Towards Green Schools*. <http://www.nesea.org/publications/Nesun/green-schools-web.html>
- Rydeen, James E. (2008). *Happy school=success*, FAIA, architect/facility planning specialist and former president of -Armstrong, Torseth, Skold&Rydeen, Inc. (ATS&R), Minneapolis. Dec. 1.
- Seligman, Martin. Ernst, R.M. Gillham, J. Reivich, K. & Linkins, Mark. (2009). *Positive education: positive psychology and classroom interventions*. *Oxford Review of Education*. Vol. 35 No. 3 PP 293-311.
- Veenhoven, R. (1993). *Happiness in nations. subjective appreciation of life in nations*. 4334 - 304.44.
- Wolk, Steven. (2008). *Joy in School. The Positive Classroom*. A.S.C.D. Vo .66. N. 1. pp. 8-15.